

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Dispvatio IV. De potentiis internis sensitiuis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

peracta scissione remanet dolor, nec apparet illud tum percipi.

83. *Probaturs tertia pars*, quod scilicet non sentiantur actu aliquo vitali distincto; quia possunt se ipsis percipi, nec est ulla necessitas multiplicandi duas qualitates ad hoc, quod aliquis doleat. Et præterea actus ille alius, quo sentiremus qualitatem doloris, potius esset dolor, quam obiectum eius, quia illo mediante doleremus formaliter.

Confirmatur, quia per visionem percipimus obiectum, & ipsam visionem, non quod ipsa visio sit reflexa supra se, aut quod habeat se tanquam obiectum, quod videtur; sed quod se ipsa percipiat: ergo illa qualitas doloris potest habere similem rationem.

Obijci: sensus non potest aliquid vitaliter percipere, nisi mediante sensatione, nam ipsamet perceptio est sensatio: ergo illa qualitas vel deberet sentiri per sensationem, & perceptionem distinctam, & sic habetur intentum, vel deberet esse sensatio; sed non potest esse sensatio: quia omnis sensatio est alicuius obiecti, per dolorem autem, aut delectationem nullum sentimus obiectum: ergo non sunt sensationes.

Respondeo, distinguendo antecedens: mediante sensatione, qua aliquid aliud obiectum percipitur, nego; qua percipitur aliquid aliud obiectum, vel ipsamet sola percipitur, concedo antecedens, & distingo consequens, quoad ultimam partem: deberet esse sensatio, qua aliquid aliud sentiretur, nego: qua ipsamet sentiretur, concedo consequentiam, & nego subsumptum cum sua probatione.

Quartus, ex qua causa proveniat dolor.

Respondeo, quod non solum proveniat ex diuisione continui, ut volunt aliqui, qua dolemus ob vehementem calorem, & frigus, cum nulla pars nostri discontinuatur: nec etiam ex excessu aliquorum supra mensuram debitam, ut putant alij; quia quando dolemus ob incisionem, aut compressionem carnis, non est verisimile tantam alterationem fieri in qualitatibus nostris tam subito, ut fiat talis excessus in illis ultra debitam mensuram; & quamvis fieret talis alteratio, tamen non est verisimile illam esse causam istius doloris; quia posset esse tantus, & maior excessus in qualitatibus illis, quin esset tantus dolor.

Itaque potius dicendum est, quod non proveniat semper ab eadem causa, sed aliquando ex diuisione continui, ut cum scinditur caro; aliquando ex intemperie qualitatum, ut fit in febribus; aliquando ex compressione, aliquando ex aliis causis. Credo tamen quod ipsa diuisione continui non sit causa effectiua eius, sed potius conditio sine qua non, & idem credo de compressione: unde qualitates primæ in aliqua dispositione particulari sunt causæ effectiue ipsius, quæ dispositio particularis non est semper eadem, sed diuersissima.

DISPUT. IV.

De Potentiis internis Sensitiuis.

In hac disputatione claudetur tractatus de Anima, qua sensitiva est. Potentiæ autem, de quibus hic agendum est, sunt, *Sensus communis*, *Phantasia*, seu *Imaginatio*, *Æstimatoria*, *Memorativa*, & *Appetitiva*.

QVÆSTIO I.

An, & quomplex sit sensus internus cognoscitiuus.

Varij
actus in-
terni
quos ha-
bent ani-
malia.

1. **E**xperientia constare videtur, homines & animalia habere varios actus internos cognoscitiuos, qui non producantur à sensibus externis, & consequenter necessario debent provenire à potentia aliqua cognoscitiua interna distincta ab externis; nam *in primis* habent actus, quibus discernunt inter obiecta sensuum externo-

rum, & cognoscunt colores percipi à visu, & sapores à lingua; & potentia quæ potest elicere huiusmodi actus, vocatur *sensus communis*; quia scilicet est communis omnibus obiectis sensuum particularium, quatenus omnia illa percipit.

Secundo, percipimus nos, & bruta res absentes dum sunt absentes, ac etiam destructæ; & si percipiamus illa prout aliquando illa percipimus per sensus externos, potentia qua id facimus, vocatur *Phantasia*: si vero non percipiamus ea sic, sed alio modo, quo nunquam externè nobis proponebantur, ut cum apprehendimus montes aureos ac similia, potentia quæ ea sic proponit, vocatur *Imaginatio*.

Tertio, apparet esse in nobis, & brutis actum, quo percipimus obiecta sub ratione insensata, ut quando apprehenditur sub ratione conuenientia, aut disconuenientia, quæ non oritur ex displicentia aliqua, aut voluptate causata in sensu externo, sicut, verbi gratia, ouis apprehendit lupum, & propterea ab ipso fugit; potentia autem, quæ elicit hunc actum, quatenus illum elicit, seu potest elicere, vocatur *Æstimatoria*.

Quarto, denique experientia patet bruta repetere loca in quibus ante fuerunt, & cognoscere homines ante vi-
fos; & potentia qua id faciunt, vocatur *Memoria*.

2. De his omnibus actibus non est dubium, quin dentur in hominibus & brutis, si excipias duos ultimos; nam qui negant species insensatas, negabunt consequenter actus illos, qui dicuntur provenire ab æstimatoria, & consequenter negabunt dari æstimatoriam. Quid autem in re dicendum sit, patet ex dictis supra de istis speciebus.

Præterea, sunt qui negant brutis actus memoriæ, & *Dottor in 4. d. 45. 3.* utramque partem tenet problematice. Tamen quamvis difficile sit quod bruta cognoscant præterita, ut præterita, aut quod possent cognoscere se habuisse aliquando cognitionem talem ut talem, quod necessarium videtur ad memoriæ proprie dictam; & licet etiam possent omnes actus quos habent, ex quibus colligitur ea habere memoriæ, saluari probabiliter non ponendo memoriæ in ipsis, ut saluat *Dottor supra*. Tamen, ut ipsemet *ibid.* asserit *n. 12.* facilius saluantur ponendo in eis memoriæ.

Hoc ergo supposito, quantum ad existentiam, & numerum potentialium cognitiuarum internarum, duæ restant difficultates examinandæ.

Vna, an ex suppositione quod dentur omnes isti actus; dentur etiam plures potentiæ internæ correspondentes illis realiter distinctæ: an vero una & eadem potentia realiter sufficiat pro omnibus, quæ potentia sortiatur diuersa nomina, quatenus habet virtutem productionis istorum diuersorum actuum. *Secunda* est de organo sensus interni.

CONCLUSIO I.

3. *Quamvis darentur omnes prædicti actus in hominibus & animalibus, non deberet tamen poni in illis, nisi unica potentia interna sensitiva, realiter loquendo.* Hæc est *Alensis in 2. p. quæst. 70. Tartareti 2. de anima, Cavelli quæst. 2. de anima, num. 16.* qui eam magis conformem asserit principiis *Scoti, Suarez, Runij, Hartadi, Arriaga*, contra *D. Thomam 1. part. quæst. 78. art. 4. Combricensis, & Complutensis hic.*

Probaturs, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: nulla autem est necessitas multiplicandi has potentias: una enim & eadem realis potest omnes illos actus elicere, & habere diuersa nomina, secundum quod respicit illos actus.

Confirmatur, quia non magis disconueniunt inter se illi actus quam intellectio & volitio: sed intellectio & volitio proveniunt ab eadem reali potentia, quæ vocatur intellectus, quatenus potest producere intellectionem: & voluntas quatenus potest producere volitionem.

Confirmatur secundo, quia Angelus per unam potentiam cognoscitiuam intelligit obiecta sensuum externorum, eaque inter se distinguit non solum cum sunt præsentia, sed etiam absentia; & præterea potest apprehendere illa prout proponuntur externa, & alio etiam modo,

que

quo non proponuntur. Deinde potest cognoscere illa, obiecta esse nociua vel proficua, & potest cognoscere quod talia obiecta fuerint ante se cognita; neque vllus, quod sciam, posuit in Angulo plures potentias cognoscitivas realiter distinctas correspondentes his actibus: ergo vnica potentia realis potest habere omnes illos actus, & consequenter ad eos habendos non sunt potentie plures potentie realiter distincte.

Nec diuersitas actuum, aut obiectorum prorsus sufficit ad illam multiplicationem faciendam: quamvis enim potentie specificentur ab obiectis, & actibus, hoc tamen non ita intelligitur quasi eadē realis potentia nō posset per plures actus diuersissimæ rationis tendere in plura obiecta: sed ita, vt si sit aliqua potentia tendens in obiectum in quod altera potentia realiter distincta tendere nequeat, ex hoc distinctio illarum specifica colligi possit.

4. *Obiicies primo:* Philosophus agit de sensu communi, & Phantasia tanquam de potentiis distinctis: prius enim agit de Sensu communi, & postea de Phantasia: ergo secundum ipsum sunt potentie distincte.

Respondeo distinguendo antecedens: tanquam de potentiis distinctis realiter nego, formaliter, transeat; & nego consequentiam. Fateor tamen, aliqua loca Philosophi fauere aduersariis; & si auctoritatem spectes, eorum sententiam esse probabilem: quantum autem ad rationem, quæ præcipue spectanda est Philosopho in rerum naturalium indaganda natura, Conclusio nostra longe probabilior est.

Obiicies secundo: in aliquibus animalibus reperitur sensus communis sine memoria, ergo saltem hæ potentie sensitivæ distinguuntur realiter.

Respondeo distinguendo consequens: secundum suas rationes formales, vt sic, nego consequentiam: secundum rationes particulares alicuius sensus communis & alicuius memoriae, concedo consequentiam. Itaque non dubitatur, quin sensus communis in aliquo animali possit esse distinctus realiter ab omni memoria, quando nulla memoria reperiri posset in illo animali; sed difficultas est, an sensus communis reperiatur in eodem animali cum memoria, distinguatur realiter ab illa memoria: & nos tenemus partem negatiuam. Et sicut non valet inferre ex eo, quod animalitas possit reperiri absque rationalitate, quod animalitas, & rationalitas in homine distinguantur realiter: ita non valet inferre ex eo, quod sensus communis in aliquo animali non habente memoriam reperiatur absque memoria, & distinguatur realiter à memoria: quod sensus communis hominis aut bruti habentis memoriam distinguatur realiter à memoria.

5. *Obiicies tertio:* in eodē animali sæpè læditur vna potentia, illa scilicet altera; hinc enim oritur, quod absque defectu vllō in sensu communi memoria deterior quandoque reddatur, & quandoque totaliter perdat: ergo signum est quod illæ potentie distinguantur realiter.

Respondeo negando consequentiam: sed id oritur ex eo, quod dispositiones aliquæ requirantur ad exercendos actus memoriae, v.g. quæ non requiruntur ad exercendos actus sensus communis, quæ dispositiones possunt deperdi per oppositas, & ita potentia, quamvis remaneat secundum se integra, tamen non poterit habere actus illos, quos alias habere posset.

CONCLUSIO II.

6. *Organum potentie internæ sensitivæ est cerebrum.* Hæc est Gall. 1. de usu partium c. 8 quem sequitur Doctor 1. q. 10. de anima. D. Thomas 1. p. q. 8. ac Doctores communiter, contra aliquos, qui illud collocant in corde, quibus fauere videtur Philosoph. in lib. de somno & vigilia.

Probat autem sufficienter: quia quantum ad omnem experientiam nostram, apparent actus sensus interni esse in capite, & non in corde, aut alia parte; nec est vlla inconuenientia in hoc, quod dicantur esse producti in capite solo, aut vlla ratio, ex qua colligatur quod decipiatur dū videtur nobis eos experiri in capite: ergo dicendum est, quod in eo producantur, & consequenter quod sensus internus habeat organum suum in capite. Quod

si dicatur semel esse in capite, nulla pars capitis magis apta est quam cerebrum pro hoc munere: ergo signum est quod sit in cerebro.

Confirmatur: quia læso capite minus habiles sumus ad illos actus eliciendos, & qui vehementer speculantur, solent dolere potius capite, quam corde, aut alia parte: ergo verisimilius est illas operationes produci in capite quam in corde, aut vlla alia parte.

7. *Confirmatur secundo:* quia non est verisimile, quod resideat in Meningis, hoc est, in duabus membranulis circumdatis cerebrum, horum enim vsus videtur esse tantum conseruare, ac continere cerebrum; nec etiam in concauitatibus, quæ reperiuntur in cerebro, quia illæ concauitates repleri solent excrementis cerebri, nec est verisimile potentiam tantæ perfectionis residere in excrementis: ergo debet collocari in ipsomet cerebro. Quæ autem parte cerebri collocanda sit, non credo vlla experientia nostra, aut ratione sufficienter colligi posse.

Obiicies Philosophum, qui variis locis ait sensus internos residere in corde.

Confirmatur: quia cerebrum non continuatur cum reliquo corpore, nec habet motionem vllam sensitivam; ergo non est organum sensus interni.

Respondeo Philosophum sic explicandum, vt velit sensus internos residere in corde, quatenus habent dependentiam à spiritibus vitalibus generatis in corde, & inde communicatis sensibus internis. Quod si hæc explicatio non placeat, præferendum est eius auctoritati fundamentum Conclusionis, & auctoritas eorum qui eā tenent.

Ad confirmationem respondeo negando antecedens pro prima parte & pro secunda ipsum distinguendo: nullam habet motionem sensitivam internam, nego antecedens habet enim motum actuum cognoscitiuorum internorum; nullam habet motionem sensitivam externam, quæ scilicet correspondeat vlli sensui externo, concedo antecedens, & nego consequentiam.

QVÆSTIO II.

De appetitu sensitivo.

8. **N**on agitur hic de appetitu innato, qui non est actus aliquis elicitus, nec principium eius; nec supponit cognitionem rei circa quam fertur; sed est inclinatio rei ad suam perfectionem; nec minus competit animantibus, quàm inanimatis; sed de appetitu elicitu, quæ est potentia illa sensitiva materialis, à qua prosequimur bonum sensibile propositum nobis per cognitionem, & fugimus malum sensibile, similiter propositum; qualem dari in animalibus irrationalibus certum est experientia quotidiana, & in hominibus etiā cum dari patet tum quia sunt animalia non minus quàm alia, & hic appetitus conuenit animali, quia animal: tum quia pueri ante usum rationis appetunt aliqua, & aliqua fugiunt; tum quia sentimus in nobis desideria quadam boni delectabilis in parte sensitiva contrariante voluntate; tum denique quia sicut datur in nobis sensus internus cognoscitiuus distinctus à ratione, non potest esse dubium quin detur etiam in nobis potentia appetitiua conformis ipsi, distincta à voluntate rationali. De hoc ergo appetitu hic examinandum præcipue, an vnus sit tantum realiter; an vero plures in quolibet homine. Qui diuidunt appetitum sensitivum in duas partes, concupiscibilem scilicet & irascibilem, & vtrique parti organum distinctum assignant, debent consequenter asserere duos esse ad minus appetitus sensitivos realiter distinctos; quam sententiam docere videtur Doct. in 3. dist. 34. m. 12. quem in eo secutus sum in Comm. eiusdem quæst. Eam tenet etiam Thom. 1. 2. q. 81. art. 3. cum suis ibidem, & Tolet. 3. de anima q. 26.

Qui vero non distinguunt has duas partes realiter, consequenter negat dari plures appetitus realiter distinctos, & ita sentiunt expresse Suarez. 3. de anima, & in tract. de habitibus, Auerſa q. 56. Philosophia, Hurrius hic.

CONCLV

Vnus tantum est appetitus elicitiuus in homine.

9. *Appetitus sensitius elicitiuus cuiusque actus prosecutionis, & fuge est vnus tantum in homine, & quolibet animali.* Hac est conformis secundæ sententiæ contra primam, non tamen contra Scotum, vt patebit paulo post.

*Probat*ur sufficientissime, quia non sunt multiplicandæ potentia vllæ animæ sine necessitate, sed nulla est necessitas ponendi plures huiusmodi appetitus realiter distinctos: ergo.

*Probat*ur minor, tum quia nulla est ratio, cur vna realis potentia non possit sufficere ad omnes actus eliciendos, qui attribuuntur potentia appetitiuæ; tum quia eadem voluntas potest habere tot actus & tam diuersos, ac disparatos, quot potest habere appetitus sensitius, & propterea potest considerari vt concupiscibilis, & vt irascibilis; concupiscibilis quidem vt principiat certos quosdam actus, irascibilis autem vt principiat alios: ergo similiter appetitus sensitius vnus realiter posset principiare omnes diuersos actus quotquot reperiuntur in parte sensitua, & vt principiat aliquos, vocari concupiscibilis; vt alios, irascibilis.

*Probat*ur secundo, quia vt suppono ex dictis, sensus internus cognoscitiuus, cuius est proponere appetitui obiectum suum, est vnus etiam secundum aduersarios: nam quamuis Thomistæ putent dari varios sensus cognoscitiuos internos realiter distinctos, tamen per eundem omnino sensum existimant proponi appetitui concupiscibili bonum, quod putant esse obiectum eius, & appetitui irascibili bonum arduum, circa quod versari debet: ergo etiam appetitus sensitius debet esse vnus tantum realiter.

*Probat*ur consequentia, tum quia non potius deberet multiplicari appetitus quam sensus internus cognoscitiuus, tum & præcipue, quia sicut voluntas & intellectus, licet distinguantur realiter ab anima, deberent tamen identificari inter se, vt postea dicitur; ita etiam appetitus sensitius & potentia sibi correspondens similiter identificari debent, propter easdem omnino rationes, quæ æque vtroque currunt, vt consideranti patet.

10. *Obijci* primo, ex Thomistis appetitus concupiscibilis & irascibilis habent diuersa obiecta & actus omnino dissimiles: ergo sunt distincti realiter.

*Respond*eo negando consequentiam, quia nihil impedit quominus vna & eadem potentia possit versari circa tam diuersa obiecta & per tam dissimiles actus, vt patet manifeste de voluntate & intellectu, ac sensu cognitiuo interno.

Obijci secundo, non solum auctoritatem Scoti supra expresse tribuentis diuersa organa vtrique appetitui: sed rationem etiam eius, nempe quod idem organum non possit moueri motibus diuersis simul & semel v.g. calefactionis & frigefactionis, dilatationis & constrictionis: sed, quando irascitur quis mediante appetitu sensituo irascibili, dolor, quem sentit tum in parte concupiscibili, sit cum restrictione & frigefactione: ergo isti dolores non sunt in eadem parte, sed in distinctis partibus realiter: sed partes corporis, in quibus isti dolores sunt, sunt organa appetituum istorum: ergo habent distincta organa realiter, & consequenter ipsimet erunt sic distincti, sicut visus & gustus distinguuntur realiter ex eo, quod habent diuersa organa.

11. *Vt soluat*ur hæc obijctio, & aperiatur mens Scoti, aduertendum appetitum sensituum in homine habere duo munera, vnum prosequendi & fugiendi aliqua obiecta per actum elicitiuum, & alium sentiendi molestiam aut voluptatem ex propositione intentionali aliquorum obiectorum. Quod si delectatio huiusmodi & molestia sentiantur aut in corde, aut circa cor, & non in capite, vbi residet sensus cognoscitiuus internus, tum admitteendi sunt duo appetitus realiter distincti, vnus in corde, aut circa cor, cuius sit delectari, & dolere, seu tristari; non vero velle aut nolle, siue prosequi aut fugere vllum obiectum; alius vero in capite identificatus sensui interno, cuius est prosequi conuenientia, & fugere

inconuenientia. Scotus ergo & ratio ipsius, solum intelligi debent de appetitu, cuius est delectari & dolere sensibilibiter; & possunt esse plures inter se distincti, si diuersæ sint partes corporis, in quibus molestia illa & delectatio sentitur; nec hoc est contra Conclusionem, quæ loquitur de appetitu elicitiuo operationis, quæ prosequitur quis aut fugit obiectum sibi propositum. An autem dentur huiusmodi appetitus interni sensitui, in quibus sentitur dolor & voluptas, non aliunde magis quam experientia colligi potest, & satis faceret parti affirmatiuæ experientia, quam habemus de motibus, quos sentimus in corde, aut circa cor, quando proponuntur certa obiecta.

Quod si non sentiatur dolor aut delectatio vlla circa cor præter dolorem aut delectationem sensus tactus, qualem habemus etiam in manu aut pede, tum vnus omnino appetitus ponendus est, quo & eliciat operationes, & moueatur à passionibus molestiæ & voluptatis, & solum possunt admitti diuersa organa appetitus irascibilis & concupiscibilis, quatenus diuersæ sunt partes corporis, in quibus sentiuntur per sensum tactus alterationes diuersæ, quando proponuntur obiecta appetitus conuenientia aut disconuenientia, nec aliud velle censendus est Scotus, sicut nec aliud concludit eius ratio.

12. Vnde in forma *Respond*eo primo, iuxta primum modum dicendi distinguendo subsumptum; Sunt organa appetituum, qui mouentur passionibus; non vero operationibus prosecutionis & fuge, concedo subsumptum: sunt organa appetitus operatiui, nego subsumptum, & similiter distinguo vtrumque consequens, concedendo consequentiam de appetitu non operatiuo, & negando eam de operatiuo.

*Respond*eo secundo, iuxta secundam viam etiam distinguendo subsumptum: istæ partes sunt organa appetitus, in quibus actus & passionibus propriæ ipsiusmet appetitus exercentur & inhaerent, nego: sunt organa eius, quatenus in iis fiunt aliæ alterationes consequentes actus & passionibus propriis appetitus, concedo subsumptum: & similiter distinguo primum consequens, & nego secundam consequentiam.

Ad quam Responsum confirmandam conducere potest exemplum de alterationibus palloris & ruboris; quæ apparent in facie ex motibus internis appetitus, cū tamen organum appetitus non dicatur ab vilo esse facies: nā similiter quamuis ad actus seu motus internos appetitus, sentiremus interius in corde, aut circa cor siue in diuersis partibus, siue in eadem, diuersas alterationes, nō potest sequi inde, quod organum appetitus sint illæ partes, aut, quod actus appetitus subiecerentur in illis. *Solum mihi facit difficultatem*, quantum ad hanc doctrinam, ne quid dissimulem, quod quantum ad experientiam nostrā attinet, ipsimet motus delectationis & doloris, quos videmus nobis percipere in parte nostra sensitua, appareat nobis in corde, aut circa cor, & nō solum appareant nobis ibi aliæ alterationes, sed quando rubescimus aut pallemus in facie, non apparent nobis esse in facie nostra operationes, aut passionibus appetitus interni, sed solum sentimus per tactum alterationem aliquam: vnde quamuis non debeamus dicere quod appetitus, aut motus proprius eius sint in facie, non inde sequitur quin debeamus dicere quod sit in corde, aut circa cor.

13. *Ex hac tamen ipsa difficultate*, non sequitur plurificari debere appetitum, sed ad summum eum ponendum in corde, aut circa cor, & hoc nō esset inconueniens, nisi quatenus inconueniens esset ponere in corde sensum cognoscitiuum internum; quantum autem ad me attinet, vbi collem ponere vtrumque in corde, quam eos inter se distinguere realiter; vnde quandoquidem vbiicumque debet collocari vnus, debet collocari alter propter identitatem realem ipsorum, quæ ex principiis huius Conclusionis colligitur, cum nō sit vlla ratio, cur debeant poni in corde, aut circa cor, quàm quod ea in parte videamur nobis sentire motus appetitus; quādoquidem etiā videamur nobis æque sentire in capite motus sensus interni, nō magis ex experientia debemus dicere, quod sint ponendi in

vbi collem ponere vtrumque in corde, quam eos inter se distinguere realiter; vnde quandoquidem vbiicumque debet collocari vnus, debet collocari alter propter identitatem realem ipsorum, quæ ex principiis huius Conclusionis colligitur, cum nō sit vlla ratio, cur debeant poni in corde, aut circa cor, quàm quod ea in parte videamur nobis sentire motus appetitus; quādoquidem etiā videamur nobis æque sentire in capite motus sensus interni, nō magis ex experientia debemus dicere, quod sint ponendi in

in corde, quam in capite; imò potius debet dici quod in capite, quia facilius est nobis decipi ex experientia, quam videtur nobis habere de existentia motuum appetitus in corde, in quo reperiuntur aliæ alterationes spectantes ad tactum; quam ex experientia, quam videtur nobis habere de existentia actuum sensus interni in capite, quia non adsunt aliæ alterationes ibi, quæ decipiendi occasionem dent, sicut adsunt in corde, aut circa cor. Ex quo patet quid sit dicendum organum appetitus.

Faber in sua Metaphysica, disp. 6. identificat realiter appetitum sensitivum, tam concupiscibilem, quam irascibilem potentia cognoscitivam; sed tenet tamen utrumque appetitum habere organa realiter distincta: unde videtur capere potentias animæ etiam sensitivæ pro aliquo identificato ipsiusmet animabus, non vero pro aliquo identificato toti composito ex anima, & corpore: nos autem hic loquimur de potentis sensitivis convenientibus toti corpori, & vel identificatis ipsi in nostra sententia, vel subiectatis in ipso, si essent accidentia realiter distincta, ut tenent Thomistæ. Sed nec videtur consequenter loqui in ipsa sua sententia: nam si isti appetitus habent organa realiter distincta, ut ipse asserit, ipsiusmet appetitus erunt realiter distincti in omnibus animantibus præter homines; quod probò evidentius, quia si organa illa sint distincta realiter, quandoquidem omnes animæ, præter rationalem sint indivisibiles in partes integrales correspondentes diversis partibus corporis, sequitur evidenter, quod non sit eadem realiter pars animæ, quæ correspondet utrique isti organo, sed quod sua propria cuique parti conveniat; sed certum etiam videtur quod illa operatio, quæ est in vno organo producta ab anima, potius ab illa parte animæ, quæ inhaeret isti organo, producat, quam à parte inhaerente alteri organo: ergo potentia irascibilis, etiam si identificetur animæ, debet identificari isti parti animæ, quæ inhaeret suo organo; & similiter potentia concupiscibilis debet identificari isti parti animæ, quæ inhaeret suo organo; & consequenter, sicut illæ duæ partes realiter distinguuntur, ita etiam appetitus illi identificati ipsis, debent realiter distingui. Quod si velit, quod appetitus uterque in homine, in quo est unica tantum anima rationalis indivisibilis, identificetur, sicut identificatur animæ, id quidem verum est quia parte ille appetitus concomitatur animam. Sed ipse videtur universalius loqui de omni appetitu concupiscibili, & irascibili, tam hominis quam brutorum.

CONCLUSIO II.

14. Datur in appetitu sensitivo pars concupiscibilis, & irascibilis, quæ tamen non distinguuntur realiter, sed unus & idem realis appetitus vocatur concupiscibilis, quatenus principare potest aliquos actus irascibilis vero quatenus principat alios diversæ rationis.

Hæc quoad primam partem est communissima cum *D. Augustino de spiritu & littera, D. Hieronymo super cap. 13. Math. Damasceno lib. 2. de fide, Aristot. 3. de anima, text. 46.*

Probatur autem, quia in appetitu est aliquid, per quod feruntur in bonum, & in bonum arduum, & in impedimentum boni; sed illud, à quo habet ferri in bonum, est pars concupiscibilis; & illud, à quo feritur in bonum arduum, seu in impedimentum boni, est pars irascibilis: ergo datur in appetitu pars concupiscibilis, & irascibilis.

Secunda pars, quæ est contra adversarios præcedentis conclusionis, probatur ex dictis in eadem conclusione.

Probatur denique tertia pars: quia ex suppositione secundæ partis idem ipsum, quod est concupiscibile, est irascibile, nec potest dici concupiscibile & non irascibile, nisi ut principiatum aliquorum particularium actuum; nec irascibile, & non concupiscibile, nisi ut principiatum aliorum actuum determinatorum, quod omnes fatentur.

CONCLUSIO III.

15. Non bene describitur pars concupiscibilis esse illa, quæ feritur in bonum, & irascibilis, quæ feritur in bonum ar-

duum. Hæc est Doctoris supra cum suis contra D. Thomam 1.2. q. 23. art. 1. & Henricum quodlibet. 8. q. 15.

Probatur, pars concupiscibilis tendere potest in obiectum virtutis, sed obiectum virtutis est bonum arduum: ergo pars concupiscibilis tendit in bonum arduum, & consequenter male distinguitur ab irascibili per hoc quod hæc tendat in bonum arduum, illa non item.

Confirmatur: quia pars concupiscibilis tendit in omne illud, in quod virtus in ipso subiectata tendere potest: sed virtus aliqua subiectata in parte concupiscibili tendit in bonum arduum: ergo.

Probatur minor, tum quia omnis virtus videtur versari circa difficile, aliàs facile esset acquirere virtutes; tum quia Charitas, & Temperantia, quæ spectant ad partem concupiscibilem, sine dubio versantur circa bonum difficile, ut patet experientia; immoderato enim valde difficile est temperate vivere; & diligere Deum super omnia & proximum sicut se ipsum, & maxime inimicum, est difficile cuiusque; & ex illa difficultate oritur, ut sæpe committatur defectus contra utramque virtutem.

Nec refert si dicās cum Thomistis, Charitatem & Temperantiam non spectare ad partem concupiscibilem, quia spectant ad voluntatem, in qua non est pars concupiscibilis.

Nam in primis, falsum est quod non sit utraque illa pars, etiam in voluntate, potest enim voluntas ferri circa bonum, & bonum arduum, & impedimentum boni: ergo non minus in illa, quam in parte sensitiva, ponendæ sunt illæ partes. Nec enim potius dicendæ sunt poni in parte sensitiva illæ partes ex eo quod feratur in bonum sensibile quandoque, & quandoque in bonum sensibile arduum, aut in impedimentum boni sensibiles ardui, quam in voluntate ex eo quod feratur in bonum non sensibile, & in bonum non sensibile arduum, ac impedimentum eius, ut videtur manifestum.

Deinde, quamvis ex hac doctrina exemplum Charitatis non esset ad propositum, manet adhuc exemplum Temperantiæ, quæ spectat ad partem sensitivam.

CONCLUSIO IV.

16. Melius describitur pars concupiscibilis illa, quæ feritur in bonum, siue arduum, siue non, illud prosequendo quibuscumque actibus illud prosequitur, exceptis actibus, quibus vindicatur prosequitur impedimenta ipsius; pars vero irascibilis est illa, quæ prosequitur impedimenta eius vindicatur. Hæc est Doctoris supra, & suorum contra Thomistas.

Patet autem, tum quia ex suppositione conclusionis præcedentis, non possunt hæ partes melius explicari; tum quia per hanc distinctionem sufficienter distinguuntur hæ partes inter se; tum denique, quia ex ipso nomine irascibilis satis congrue illi parti debet ascribi ferri cum vindicta in impedimentum boni, & alteri parti concupiscibili, etiam ex ipso nomine, omnis alius actus circa bonum ascribi potest: ergo hoc modo bene describuntur. Quod totum, ut melius intelligatur, declarandum est exemplo. Quando proponitur homini quoad partem sensitivam cibis conveniens, & gratus, solet desiderare sibi illum, & applicare media ad eius consecutionem, tollere etiam consequenter impedimenta, timere ne ponatur aliquod impedimentum, sperare consecutionem, dolere de absentia; & omnes isti actus possunt provenire à parte concupiscibili, adeo, ut si distinguerentur realiter concupiscibilis, & irascibilis, & maneret in homine sola pars concupiscibilis, omnes hos actus habere posset; quod mihi videtur evidens.

Præterea, potest homo, quando videt impedimentum aliquod positum, non solum desiderare, & procurare ablationem eius, sed etiam cum indignatione, & ita illud reicere, ac vindicare, quandoque etiam per destructionem eius, & desiderare, procurare, sperare talem vindictam, de eaque facta gaudere, timere ne fiat, & dolere quod non fiat: & omnes huiusmodi actus possunt dici spectare ad irascibilem, unde ex illis nullus haberetur, si distinguerentur realiter illæ partes, & sola concupiscibilis maneret. Quia vero non solet appetitus ferri in

quæ fer-
tur in bo-
num, &
irascibilis
in bonum
arduum.

Pars con-
cupiscibi-
lis & ira-
scibilis
reperiun-
tur in vo-
luntate.

Descri-
ptio par-
tis concu-
piscibilis,
& irasci-
bilis.

Concu-
piscibilis
non est

impe

impedimenta boni concupiti hoc modo vindicatio, nisi ponatur impedimentum aliquod graue, propterea potest dici quod obiectum ipsius sit bonum arduum, intelligendo per bonum arduum non bonum quomodocumque difficile, sed bonum difficile ex impedimento aliquo graui, quod solet causare huiusmodi motus vindicatio; & intelligendo bonum arduum hoc modo, posset concupiscibilis, & irascibilis distingui per hoc, quod hæc versaretur circa bonum arduum, & illa circa bonum non arduum, & in hoc sensu posset bene explicari sententia Thomistarum, & conciliari cum nostris, sed neque ipsimet sic explicant illam, nec sic reiecta est in conclusione præcedenti, sed in alio sensu specificato in probationibus, qui est sensus ipsorum.

Quo sensu bonum arduum posset ita tui obiectum irascibilis.

17. Dicit contra hanc explicationem, omnis actus, qui potest esse circa medium acquirendi boni concupiti, potest provenire à parte concupiscibili; sed vindicta de impedimento potest esse tale medium: ergo potest provenire à concupiscibili, nec debet necessario provenire ab irascibili: ergo male distinguitur utraque pars per hoc.

Respondeo ex dictis in commentario ad Doctorem supra num. 69. distinguendo maiorem: ut medium formaliter, concedo maiorem: alio modo nego maiorem; & concessa minori distinguo consequens; ut est medium, concedo: alio modo, nego consequentiam, & nego ultimam consequentiam. Itaque pars irascibilis non fertur vindictive in impedimenta, ut media sunt, seu in ordine ad consecutionem finis, quia etiam fertur in illa sic, quando desperatur de fine: & quando non consideratur talis modus ferendi, ut necessarius ad finem, aut utilis; quando enim simplex remotio impedimenti absque destructione posset sufficere ad finem acquirendum, destructio impedimenti non esset necessaria, nec medium eius acquirendi, ut patet: ergo tum non vellet quis destructionem, ut medium. Pars autem concupiscibilis nunquam fertur in illam vindictam, nisi quatenus, vel est necessaria, aut utilis, vel consideratur ut talis in ordine ad consecutionem finis. Quod vale aduertendum est.

Quomodo appetitus sensitivus subditur voluntati.

18. Quærit hic primo, quomodo appetitus sensitivus subditur voluntati, despoticè, an politicè: Ut resolvatur hoc quæstum, aduertendum, quod subiectio despótica vocetur illa, qua quis ad nutum absque resistantia obedit alteri in omnibus occasionibus, quibus alter imperat & talis deberet esse obedientia mancipiorum dominis suis, præsertim quoad omnia, quæ non appaterent manifestè esse contra rectam rationem, & à quorum executione non possent se defendere. Subiectio vero politica est, qua quis obedit quidem alteri, ut plurimum, sed non tamen semper ita, quin resistat aliquando, vel quia apparet, non esse obediendum, vel quia potest defendere se à coactione; & talis videtur esse obedientia Reipublicæ, ad Principem, cui nonnunquam resistit. Hoc supposito, quod ad nomen spectat,

Respondeo, subiectionem appetitus, quantum ad actus externos suos, qui ab ipso & potentia locomotiva exeunt, esse omnino despoticam, adeo, ut necessario debeat cessare ab illis nolente voluntate; quoad actus vero internos, & passiones, est potius similis politice, quantum ad hoc, quod non obediatur semper.

Hæc resolutio non solet hoc modo proponi, sed absolute communis sententia cum Doctore 2. dist. 29. & D. Thoma 1. 2. qu. 17. art. 7. tenet quod subiectio appetitus ad voluntatem sit politica non despótica.

Probatur tamen prima pars, quia experientia constat, quoties volumus efficaciter non habere actus illos externos, quantumvis desiderentur à parte sensitiva, & sentiamus displicentiam quod non habeantur; eos non haberi. Cuius etiam ratio à priori potest esse, quod appetitus dependeat, vel ab imperio voluntatis, vel à non contrarietate ipsius, tanquam à conditione sine qua non, in ordine ad illos actus: ergo quoties non vult voluntas, non poterit habere tales actus.

19. Dicitur hæc sit ut percutiamus aliquem etiam usque

ad interfectionem, sine dependentia ab actu voluntatis: ergo non habet talem subordinationem appetitus ad voluntatem.

Probatur antecedens, quia si isti motus essent dependentes à voluntate, peccaret quis; quod est contra omnes, quia omnes Theologi negant quem peccare per motus, quos vocant primo primos, qualis esset ille motus, de quo fit mentio in replica.

Respondeo, distinguendo antecedens: independenter à voluntate, quantum ad hoc, quod fiat absque ullo imperio, aut actu voluntatis, transeat; quantum ad hoc, quod non fieret si voluntas efficaciter nollet, nego antecedens, & consequentiam. Similiter distinguo antecedentis probationem: si essent dependentes à voluntate volente, aut imperante illos, saltem cum deliberatione, concedo: si essent dependentes à voluntate in hoc sensu, quod non essent, si voluntas nollet efficaciter eos esse, nego.

Vice: si voluntas posset impedire per nolitionem, peccaret non impediendo: ergo adhuc isti motus nequeunt esse absque peccato: & consequenter, vel voluntas non potest impedire per nolitionem, vel semper erunt peccata.

Respondeo, distinguendo antecedens: modo posset habere nolitionem, concedo: quando non posset, nego antecedens. Itaque aliud est, quod si voluntas haberet nolitionem, cessarent isti motus, & hoc est quod intendo; aliud est, quod semper posset habere illam; & hoc non assero, quia non semper deberent proponi motus ut nolendi voluntati, quoties habentur à parte sensitiva. Quod si etiam motus ille fiat positus à voluntate, adhuc dicendum quod non sint semper peccaminosi, quia ad hoc requireretur ut producerentur à voluntate cum deliberatione, id autem non semper esset necessarium.

Probatur iam secunda pars, quia certum est etiam experientia, quod, quamvis voluntas nollet efficacissime, ut sint motus in parte sensitiva, non propterea eos desistere; & hinc uti debet magna diligentia ad eos sedandos, nec credo eam posse eos impedire vlla ratione, nisi avertendo obiecta, à quibus causantur; quod non est in manu eius sic, quin ea invita aliquando maneant, aut occurrant de nouo illa obiecta. Quod magis patebit ex dicendis de modo quo causantur motus, & actus partis sensitivæ.

21. Quærit, quomodo appetitus sensitivus concurrat cum potentia locomotiva ad motum localem. Supponit quæstum hoc, motum localem organicum, & sensitivum, qui præsupponit cognitionem, habere aliquam dependentiam ab actu appetitus; & quærit qualem habeat, an dependentiam, tanquam à conditione sine qua non præsupposita, & non tanquam à causa physica partialiter concurrente, an vero tanquam à causa physica partiali ex suppositione quod detur alia virtus locomotiva in membris externis animalis distincta ab appetitu & actu eius; & dico ex ista suppositione, quia si non supponeretur talis virtus locomotiva, tum certum est quod motus ille localis deberet provenire ab appetitu mediante suo actu tanquam à causa totali physica, ni forte in hominibus concurrat etiam cum illis voluntas physice, quod non facit ad præsens.

Respondeo, ergo quod appetitus cum suo actu concurrat per modum cause physice immediate ad motum hunc localem: cuius ratio est, tum quod necessario prærequiratur talis actus ad illum motum, ab eoque proveniat determinatio eius quoad hanc, vel illam partem, talem vel talem modum, tum quod nihil impediat quo minus sit causa physica tum denique, quod difficile sit assignare quomodo se habeat per modum conditionis sine qua non tantum.

22. Quod si rursus quæras, an reuera detur in membris alia virtus locomotiva partialis distincta ab appetitu.

Respondeo, mihi videri quod non, primo; quia illa ipsa virtus deberet esse vitalis, & sensitiva: non autem esset, quia

An detur in membris externis alia virtus locomotiva.

quia vel esset externa sensitiva, vel interna; non externa, ut patet, quia quinque tantum sunt sensus externi: non etiam interna, quia vel esset cognoscitiva, vel appetitiva: non primum, ut certum est; ergo secundum; & consequenter non est distincta ab appetitu interno. Secundo, quia non sunt multiplicandæ potentia sine necessitate: solus autem appetitus internus ubiqueque residet, siue in capite, siue in corde, aut circa cor, sufficit ad principium motum localem: ergo non est ponenda alia potentia, aut virtus ad eum principium.

Dicas, experientia constare quod non sequatur motus localis alicuius membri aliquando, etiam cum valde appetimus illum: ergo non sufficit appetitus ad ponendum illum motum, sed debet poni alia virtus in membris.

Respondet, distinguendo antecedens: quando membrum illud est dispositum in se sufficienter, & non impeditum ab extrinseco, nego: quando non est in se dispositum, aut est impeditum ab extrinseco, concedo antecedens, & nego consequentiam pro secunda parte.

Respondet, 23. Si denique quæras, an appetitus per ipsum motum suum actum formaliter absque ulteriori actione producat illum motum, aut per actionem distinctam;

Respondet, quod non per suum actum solum, quia ille potest esse absque motu, ut in casu replicæ paulo ante posita, quando scilicet poneretur impedimentum ex parte membri mouendi; actio vero causæ efficientis non potest esse absque suo termino, nec illud, quod habet rationem talis actionis, ut patet: producit ergo motum illum mediante alia actione de prædicamento actionis, non minus quam ceteræ causæ efficientes producant suos effectus, & illa actio subiectatur immediate in ipso actu, & non in appetitu: tum quia actus requiritur ad motum, & nil impedit quominus requiratur tanquam causa immediata; tum quia sic facilius est ostendere quomodo non sequi possit actio illa in appetitu, quamvis non esset in eo actus; si enim actus ipse non haberet influxum, difficile esset ostendere, cur non posset esse actio terminata ad motum, quamvis non esset actus. Dicere autem quod ratio huius esset, quod actio terminata ad motum, & actus appetitus haberent subordinationem talem inter se, ut actio non posset esse absque appetitu, est inconueniens, nisi possit inter actum appetitus, & actionem illam ostendi aliqua ratio particularis ex natura sua, ratione cuius haberent illam subordinationem.

Eodem autem modo, quo discurritur de concursu appetitus cum potentia locomotiva ad motum, debet discurrere de concursu voluntatis cum appetitu ad motum localem omnem appetitus, qui non possit haberi sine imperio voluntatis propter eandem rationem; sed si sit aliquis motus localis in hominibus, qui possit haberi absque actu voluntatis, ut est motus ille fortassis, quo dormientes se quandoque mouent, dicendum est quod ille motus non dependeat à voluntate, nisi quatenus voluntas per nolitionem possit impedire illum; & existimo quod nec sic etiam impediat per nolitionem præcisè, sed quatenus ad illam nolitionem sequitur productio, vel conseruatio physica alicuius alterius effectus impossibilis cum illo motu.

QVÆSTIO III.

De passionibus, & motibus appetitus sensitivi.

24. *Ex*perientia compertum est reperiri in nobis quosdam motus interiores gaudij, timoris, & similes alios, quos in parte etiam corporea nostra excitari colligitur, quia similes reperitur in aliis animalibus, cum quibus convenimus in ratione animalis. De his ergo motibus in generali, eorumque diuisione hic agendum; sed ante omnia aduertendum, quod quamvis non solum omnes huiusmodi motus possint appellari passionibus, quia iis mediantibus patimur sine eo, quod feramur in obiecta aliqua quasi actiue volendo, aut fugiendo ipsa; sed etiam similes motus, qui in parte rationali etiam reperitur: quis enim neget animam separatam, & Angelos moueri posse suis delectationibus, & timoribus: tamen ex com-

muniiori acceptatione soli illi, qui in parte corporea sentiuntur, passionibus nuncupantur; imo secundum multos, non omnes motus huiusmodi corporei censendi sunt passionibus, sed qui impellunt ad malum; & iuxta hoc solui posset illa quæstio, an passio possit esse cum virtute morali: nam, si per passionem intelligeretur motus inclinans ad malum, virtus moralis perfecta cum ea consistere nequit, quia hæc tolleretur omnem difficultatem, & consequenter non relinqueretur inclinationem ad oppositum, quia illa inclinatio faceret exercitium virtutis difficile; posset tamen cum passione esse virtus imperfecta: loquor autem de virtute habituali, quia actualis virtus valde perfecta posset esse cum summa difficultate, imò actus virtutis cæteris paribus magis est meritorius, & bonus quo magis sit cum difficultate. Si autem loquamur de passionibus in latiori significatione, ut comprehendunt omnes motus partis sensitivæ aut voluntatis, qui non sunt actus aut operationes, quibus tendit in obiectum aut recedit ab ipso, possunt sine dubio ij, qui non inclinant ad malum, nec reddunt difficile exercitium virtutis, esse cum virtute. *Quod totum confirmatur*, & ex eo quod aliquis possit absque peccato irasci, iuxta illud *Psalm. 4. Irascimini & nolite peccare*, & ex tristitia Christi Domini, cuius anima erat tristis vsque ad mortem.

Ex quo etiam colligitur hos motus omnes non esse vituperabiles, sed & licere quandoque eos excitare, tum ad impellendos nos ad exercendos actus virtutum; tum etiam ad acquirendum habitum iis resistendi, quando nobis inuitis excitarentur; unde merito *Plato* igniculos, *Aristoteles* arma virtutum eos appellat, & *Plutarchus* asserit non esse sapientis eos radicitus quællere.

25. Hi ergo motus varie ab authoribus diuiduntur, & primo quidem in eos, qui spectant ad partem concupiscibilem, ut amor, desiderium, delectatio, odium, fuga, tristitia, & in eos qui spectant ad partem irascibilem, ut spes, desperatio, timor, audacia, ira. Sed quamvis non dubitem, quin satis adequatè diuidi possint passionibus omnes in spectantes ad concupiscibilem, & irascibilem; tamen quod assignetur amor & odium ac delectatio, &c. parti concupiscibili, & spes, timor & desperatio ad partem irascibilem, non placet vlla ratione, quia quandoquidem concupiscibilis sit quæ versetur circa bonum quod non est impeditum, & irascibilis circa impedimentum, certum est quod spes & timor possit esse in concupiscibili; nam etiam timemus malum oppositum bono, quod est impedimentum, & speramus nos tale bonum consequuturos.

Deinde sicut per partem irascibilem volumus cum indignatione remouere impedimentum, & id speramus, ac timemus ne non possimus ipsum remouere, ita etiam quoties sic remouemus ipsum, delectamur, sicut & quando cognoscimus certo, quod sit sic remouendum.

Alia diuisio est in eas, quæ à bono, & eas, quæ à malo proposito per cognitionem causantur siue immediate, siue mediante actu. Hæc diuisio est bona & adequata, sed non in species infimas, verum in subalternas diuisibiles ulterius in varias alias species.

26. *Tertio*, possunt diuidi adequatè tanquam in species subalternas non infimas, in voluptatem & dolorem, intelligendo per voluptatem omnem passionem gratam, & per dolorem, omnem passionem, aut motum, qui esset ingratus.

Quarto, possunt diuidi in bonos, & malos, intelligendo per bonos, qui iuuant, seu impellunt ad bonum, & per malos, qui iuuant ad malum. Quæ diuisio est quidem adequata, sed non in membra necessario essentialiter ita distincta, quin eadem passio possit quandoque esse bona, quandoque mala; nam motus voluptatis, quem cibis propositus causat in sensu, impelleret ad bonum quando bonum esset comedere, & ad malum quando non esset id bonum, sed prohibitum.

Variis etiam aliis modis diuidi possunt, quos inutile esset proponere: sufficit enim naturam passionum cognoscere, & hoc poterit fieri agendo de illis in particulari: ex hoc autem facile poterit quis eas varie diuidere, & discernere

X x x ex

An passio possit esse cum virtute morali.

Varie diuisiones passionibus.

Spes spectat ad concupiscibilem partem.

Delectatio spectat ad irascibilem.

ex omnibus diuisionibus, quæ proponuntur, quæ bona sit, quæ mala, & qualis sit quælibet bona.

Suppono autem per passionem intelligi aliquos motus, quos sentimus, distinctos ab actibus, quibus positiue prosequimur, aut fugimus aliqua obiecta volendo, aut nolendo illa.

Quid
Amor.

27. Ex his autem motibus, seu passionibus *primus* vocatur *Amor*. Hunc satis communiter explicant authores esse volitionem, seu appetitum boni secundum se sumpti: & similiter ceteras etiam passiones per volitiones, & nolitiones cum particulari aliqua differentia describere solent. Sed si loquantur in sensu formali, pessima esset hæc explicatio; quia quandoquidem per passiones intelligamus motus distinctos ab actibus, quibus fertur potentia in obiectum positiue, aut fugitiue, ut ita loquar, non potest esse verum quod vlla passio sit formaliter volitio, aut nolitio vlla. Si autem intelligant illas descriptiones in sensu causali, intelligendo quod passiones sint volitiones, aut nolitiones, quatenus vel causant nolitiones, aut volitiones aliquo modo, vel causantur ab illis, quamuis id esset verum, melius tamen explicarentur ponendo in ipsismet explanationibus illud, quod formaliter dicunt.

Itaque melius describitur *Amor sensitiuus* esse illa passio, quam sentimus in nobis, dum proponitur nobis aliquod obiectum sub ratione boni, ex quo fit ut si illud obiectum esset absens, desideraremus illud acquirere, & si esset præsens ac possessum à nobis, desideraremus continuationem istius possessionis: quod si non detur huiusmodi motus distinctus ab actu appetitus, quo fertur in bonum sic propositum, tum non dabitur passio vlla in appetitu, quæ debeat vocari amor formaliter, sed amor appetitus erit actus vitalis ipsius, quo prosequitur obiectum sic propositum, quem actum non possumus melius describere, quam quod sit actus ille, quo prosequimur bonum secundum se propositum absque consideratione absentiae, vel præsentiae, aut aliarum circumstantiarum, quæ quando considerantur sunt causa, vel conditio cur alij actus distincti sint in appetitu.

28. An vero sint in appetitu, & passio distincta ab appetitione, & appetitu, non est tam facile ostendere, nec potest melius cognosci quam per experientiam, quam ego fateor me nunquam in me percipere potuisse, etiam facta diligentissima reflexione & quidem data opera: unde prorsus existimo, si posito bono delectabili fertur in ipsum aliqua ratione appetitus, non produci in eo præterea passionem vllam. Et certe ex communi sensu amor potius in actu consistere debet, quam in passione aliqua, quæ non sit actus; nam per amorem dicitur quis ferri in obiectum, ipsumque amare, quod denotat aliquem actum: nec hoc potius intelligi debet de amore rationali, quam de appetitiuo, seruata proportionem. *Nec refert etiam* quod amor sensitiuus præsertim, vocetur passio satis communiter; hoc enim potest satis commodè intelligi non de passione, quatenus est aliquid distinctum ab actu vitali appetitus, sed quatenus fit cum alteratione corporis, & sæpe trahit voluntatem etiam contra ordinem rationis ad male agendum.

29. *Vulpes parte 2. dist. 79. art. 2.* satis mirabilem proponit doctrinam de amore, dicit enim amorem voluntatis rationalis consistere in actu vitali de prædicamento qualitatis, qui non sit actio, nec passio de prædicamento actionis & passionis, nisi præsuppositiue, quatenus scilicet producit per talem actionem.

Deinde dicit amorem partis sensitiuæ esse passionem in utroque genere qualitatis & passionis, & ad hoc probandum dicit appetitum sensitiuum non esse vitaliter operatum.

Sed quidquid sit de prima parte, contra quam opponi posset quod si detur amor in potentia sensitiua, qui non sit actus vitalis, similiter detur in parte rationali à paritate rationis & experientiae, quæ habetur aequè de vna ac altera parte. Quidquid, inquam, sit de hoc, non potest esse dubium, quin potentia appetitiua sit vitaliter operatiua non minus quam intellectus, nec vllus vnquam negare

potest quin eliciat etiam effectiue aliquas operationes non minus quam potentia cognoscitiua sensitiua tam externa, quam interna. *Deinde*, quamuis non eliceret actum vllum nec consequenter amorem, sed ad hunc mere passiuè se haberet: tamè non sequeretur quod amor sensitiuus esset passio de prædicamento qualitatis & passionis, alio modo quam actus amoris rationalis; nam illa passio sensitiua, quæ est de prædicamento qualitatis, non dicitur passionem, quæ est de prædicamento passionis, alio modo quàm præsuppositiue; sic autem dicitur illam passionem actus omnis, ac consequenter amor rationalis. *Nec refert*, quod appetitus sensitiuus ducatur ab obiecto: hinc enim non sequitur quin etiam actiue concurrat ad illum effectum, ad quem ducitur: sicut ex eo, quod obiectum determinet potentias cognoscitiuas, tam externas, quam internas, & moueat ipsas, non sequitur quod non habeant se actiue ad illos actus, ad quos determinantur.

30. *Odiu* quæ est *secunda passio*, vel versatur circa malum disconueniens, vel oritur ex ipso, & de eo eodem prorsus modo quoad omnia discurrendum, proportione seruata, ac de amore. Solum addendum, quod quamuis odium sequatur quandoque ex amore, non quidem respectu eiusdem obiecti, sed respectu alterius obiecti, quod esset impeditiuum obiecti amati, aut contrarium ipsi aliquo modo; meo tamen iudicio, non est necessarium, ut omne odium in particulari præsupponat amorem; nam si proponeretur appetitui obiectum, ut disconueniens præcisè, non video cur appetitus non possit tam directe fugere ipsum, quam directe potest prosequi obiectum conueniens. Non video cur non possit sensus cognoscere combustionem, ut disconuenientem sensui externo, & corpori, quamuis non consideraret aliquod aliud obiectum sub ratione contraria conuenientia.

Quando autem *Securus in 2. dist. 6. q. 2.* diuidens actum voluntatis ut sic in velle, & nolle, dicere videtur quod omne nolle præsupponat necessario velle, quod huic doctrinæ aduersari videtur, quandoquidem omne odium supponatur esse nolle, vel saltem coniunctum cum nolle;

Respondeo ipsum intelligendum; vel de omni nolle, quod esset circa obiectum, quatenus impeditiuum alterius obiecti, vel ipsi contrarium; hoc autem non esset contra doctrinam præmissam. Vel loquitur de omni nolle, quod actu ordinaretur à nolente ad aliquem finem amatum: talis enim deberet necessario præsupponere amorem finis; nec hoc etiam esset contra nos. Vel denique vult tantum, quod omne odium, seu nolle debeat præsupponere amorem, seu velle aliquod, quatenus versari debet circa aliquod disconueniens alicui rei, quæ si proponeretur tum actu quando proponitur obiectum disconueniens, amaretur actu, & amor ipsius esset optima ratio ob quam aliquis odio haberet obiectum disconueniens, aut contrarium: non vero quod necessario semper debeat odium præsupponere amorem actuale: nec enim est verisimile, quod quoties refugimus aliqua obiecta disconuenientia nobis, toties actualiter etiam nos ipsos alio amore amemus: & dico alio amore, quia illud ipsum odium obiecti nobis disconuenientis potest dici virtualiter amor nostri, quatenus est actus cedens in emolumentum nostrum.

31. *Tertia passio* vocatur *concupiscentia*, quæ versatur circa bonum propositum ut absens, quod consequi desideramus, siue nobis, siue aliis. Hanc etiam puto non esse passionem oppositam actui, sed actum omnino elicitum propter rationes propositas de amore.

Quarta passio vocatur *fuga*, seu *abominatio*, quæ respicit malum absens, & est nolitio, quæ nolumus illud esse præsens, & eodem modo ponenda est in actu, & non in passione, quo concupiscentia.

Delectatio est *quinta passio*, & est motus ille placens, quæ sentimus in appetitu ex possessione boni amati, cuius præsentiam concupisceremus, si esset absens, vel etià ex cognitione certa, aut probabili de possessione ipsius, neque enim existimo delectationem quæ oritur ex possessione boni, esse distincta rationis specificæ à delectatione, quæ oritur ex eo quod cognoscatur illa possessio

Non om-
ne enim
præsup-
ponit
amorem.

Quid con-
cupiscentia.

Quid fu-
ga, & abo-
minatio.

Quid de-
lectatio.

esse futura. Hanc puto esse propriam passionem, quæ non sit actus, quia non apparet quod per eam tendimus in obiectum aliquod, unde dicitur communiter delectari de obiecto, qui modus loquendi non denotat tendentiam ullam in obiectum: & quamvis soleat semper fortassis habere secum annexum amorem, tamen id mihi non videtur necessarium: unde si Deus non concurreret cum voluntate aut appetitu ad amorem, tamen adhuc obiectum conveniens posset causare illam delectationem, & fortassis sapissime de facto delectatio præsupponitur amori; præsertim quando obiectum non possideretur per ipsum amorem, quod addo; quia aliquando non possideretur obiectum ad appetitum nisi per ipsum amorem, ut patet in Beatis, qui non alio modo possident Deum per voluntatem, quam quatenus amant ipsum tali amore particulari, nempe beatifico: quando autem possideretur per ipsum amorem, delectatio orta ex possessione debet præsupponere amorem, si tamen sit quid distinctum ab amore tali; de quo quis merito dubitare posset: nec, quod ad me attinet, concurrat vlla ratio magis favens distinctioni eorum, quam si Christus Dominus qua homo de facto, non obstante amore beatifico quem habuit in via de Deo, non habuerit summam illam consolationem & declarationem, quam ex illo amore habuit post mortem. De quo in materia de Incarnatione.

Quid tristitia. 32. Iuxta hoc proportionem servata discurrendum de sexta passione, quæ est tristitia, quam sentimus de malo præsentis ac imminenti.

Quid spes. Septima passio est spes, quam etiam puto non esse passionem, sed actum vitalem, siue spectet ad appetitum, ut communis tenetur, siue ad potestatem cognoscitivam, ut aliqui existimant, quia apparet nos dum speramus tendere in aliquod obiectum; concomitari quidem solet illam aliquis motus placens, qui est passio proprie dicta, quam non puto esse speciem distinctam à motu delectationis, sed accidentaliter tantam, quatenus scilicet in se non est tantæ intensio, quantæ est delectatio de obiecto possessio, & quatenus sequitur ad spem, quæ est actus tendens in bonum absens; alia vero delectatio sequitur ad possessionem boni.

Desperatio quid? Octava passio est desperatio, quæ est motus ille, quem experimur in nobis, quando iudicamus nos non consecuturos bonum, quod optaremus consequi. Existimo autem quod tum non habeamus alium motum, quam illum displicentem, qui est passio eiusdem rationis cum tristitia, & accidentaliter tantum distincta, sicut dixi de eo motu, qui concomitatur spem; & præterea opinionem, seu cognitionem iudicativam de non consequendo bono.

Quid timor. Nona passio est timor, qui est motus, quem sentimus quando dubitamus de consecutione boni concupiti, & est propria passio, indistincta tamen verisimiliter rationis à motu illo, quem sentiunt desperantes.

Quid audacia. 33. Decima passio vocatur audacia; & est motus ille, quo impelluntur aliqui ad prosecutionem alicuius obiecti, non obstantibus magnis periculis. Hanc existimo non esse passionem, sed actum positivum voluntatis, quo considerat obiectum non obstantibus impedimentis.

Quid excoandescencia & furor. Undecima passio est ira, & est ille motus, quem sentimus, quando proponuntur impedimenta rei, quam facimus aut vellemus facere aut fieri; qui quando est tam vehemens, ut quis excoandescat, vocatur excoandescencia; & quando est talis, ut quis se gerat tanquam si esset priuatus usu rationis, dicitur furor. Hanc credo esse propriam passionem, quia est quædam displicentia de impedimento posito.

Quid pudor. Duodecima passio est pudor, qui est motus ille internus quem sentimus ex consideratione alicuius actionis nobis indignæ, factæ vel faciendæ, vel obiectæ nobis.

Quid indignatio. Decimatercia est indignatio, seu motus, quem percipimus quando fit nobis aliquid modo aliquo indigniori.

Decimaquarta est emulatio, seu motus, quem sentimus ex eo, quod videamus aliquem alium quem superare vellemus, acquirere aliquid bonum, quod ad hoc impediendum posset conducere.

Hæ sunt passionēs, quas communiter explicare solent

authores, & si quæ aliæ sunt facile explicari possunt iuxta dicta de his, aduertendo semper ad experientiam nostram.

QVÆSTIO IV.

Quomodo censeantur passionēs in appetitu.

34. Spposito ex quæstione præcedenti quod sint aliquæ qualitates placentes, & displicentes in appetitu & voluntate, quæ non sunt operationes, quibus fertur in obiectum propositum per potentiam cognoscitivam, quæritur iam, à qua causa effectiue producantur illæ qualitates: & quidem quod obiectum concurrat est extra controuersiam, sed dubium est, an sit causa adæquata productiua ita, ut ipsa potentia, quæ patitur illos motus, hoc est, quæ delectatur aut tristatur, non concurrat effectiue ad illos, sed mere passiuè se habeat.

Prima sententia est, passionēs produci partialiter à potentia vitali, in qua subieciuntur non minus quam intellectio, & quæcunque alia sensatio. Ita Suarez 1.2. disp. 7. sect. 1.

Secunda sententia tenet eas non produci effectiue à potentia etiam partialiter. Hanc sequuntur Scorsia communiter cum Doctore in 1. d. 1. q. 3. & variis aliis locis, & etiam sequitur Auerſa 1.2. q. 22.

CONCLUSIO I.

35. Siue passionēs producantur effectiue à potentia, siue non, sunt motus vitales, ex quibus potest argui quod qui mouetur per illas sit viuens conceptu vite communi Deo, hominibus & Angelis; nec ex hoc sufficienter colligi potest, quod producantur à potentia effectiue vlla ratione. Hæc hoc modo proposita est nullius, est tamen conformis principiis Doctoris.

Patet prima pars: quia per illas potentia sensibiliter mouetur: sed sic moueri non potest, nisi quod viuat tali vita: ergo.

Confirmatur, quia nemo est qui si cognosceret quod aliquis delectaretur aut tristaretur, non statim ex hoc ipso, quamvis nullam aliam operationem haberet, non iudicaret ipsum viuere.

Confirmatur secundo, quia Deus ipse viuat per hoc quod percipiat & velit sensibiliter obiecta, quamvis non producat suam perceptionem aut volitionem: ergo etiam homo per hoc, quod percipiat aliquid, debet dici viuere, siue producat suam perceptionem, siue non.

Hinc patet secunda pars, quia si potest viuere per hoc quod sic percipiat, absque eo quod producat perceptionem, male colligitur ex eo, quod sic viuat, & quod percipio sit motus vitalis, eam ab ipsa produci, & consequenter etiam fundamentum Suarez pro prima sententia non valere, nempe quod illi motus sint vitales: quod si intellexeret illos motus esse vitales in sensu aliquo, in quo requireretur ad motum vitalem quod produceretur à potentia, quæ mouetur, peteret manifestè principium quia allumeret quod erat probandum.

CONCLUSIO II.

36. Si delectatio & tristitia sit perceptio alicuius qualitatis conuenientis, aut disconuenientis productæ in ipsam potentiam ab obiecto proposita, effectiue se habet ad illam non minus quam potentia visiva ad visionem, si verò non sit talis perceptio, sed qualitas seipsa percepta à potentia, siue eo quod potentia percipiat aliquid aliud per ipsam, probabilius est quod potentia non concurrat ad ipsam effectiue. Hæc etiam est nullius, quod sciam.

Probat per primam partem, quia eadem prorsus est ratio, quod illa perceptio sit producta à potentia, ac qualibet alia, per quam percipitur aliquid obiectum.

Probat per secundam partem: quia nihil impedit quo minus ipsummet obiectum producat illam qualitatem, nec est necessarium recurrere ad concursum potentia.

CONCLUSIO III.

37. Absolutè probabilius est dicere, quod delectatio & tristitia, & similes passionēs non producantur effectiue à potentia partialiter.

XXX 2

Proba

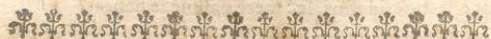
Quid emulatio. Passiones sunt motus vitales.

Ex eo quod sint vitales, non rectè colligitur, quod producantur effectiue à suo subiecto.

An delectatio & tristitia producantur effectiue à subiecto.

Passiones non producantur effectiue à subiecto.

*Probat*ur: quia ut dixi supra *disput.* *precedenti* num. 83. de dolore, probabilius est, quod delectatio & tristitia sint qualitates, quæ seipsis percipiuntur: & hoc supposito nihil cogit ad dicendum quod effectiue producantur à potentia. *Deinde* sic melius saluatur quomodo voluntas non producat in se aliquid vitale, quod non est liberum ipsi; & quemadmodum posset naturaliter necessitari ad actum, quo perciperet qualitatem doloris, non obstante quod concurreret effectiue: ita posset dici quod necessitati posset ad alios actus vitales volitionis, & nolitionis: & præterea delectationes & tristitiae non essent passionis, sed operationes: nam illæ actus, quo sentiret voluntas qualitates illius, esset operatio non minus quam intellectio, aut volitio, & sic haberet voluntas actum aliquem elicatum à se, qui non esset volitio, aut nolitio, quod est contra omnes.

DISPUT. V.

De Anima rationali.

UPEREST consideratio Animæ, quatenus rationalis est, & potentiarum ac actuum ipsi, qua talis est, competentium. Et quidem, quantum ad substantiam ipsius attinet, solum examinandum est, an sit spiritualis, ac immortalis, & quando, ac à quo producat, nam diffinitio ipsius ex dictis de anima ut sic, & animabus vegetatiua, ac sensitiua, facile colligi potest esse, quod sit actus corporis organici potentia vitam rationalem habentis, seu principium quo physicum, ratione cuius competit substantiis corporeis discurre; qualem animam dari omni illa experientia constat, qua colligere possumus nos discurre.

QVÆSTIO I.

An Anima rationalis sit spiritualis.

1. **V**arij erant antiquorum errores circa naturam animæ rationalis. Ex quibus aliqui putarunt eam esse ignem cum *Zenone*; alij ætrem cum *Anaxagora*; alij sanguinem cum *Empedocle*.

CONCLUSIO I.

Anima rationalis est spiritualis. Hæc est communis omnium Philosophorum, & Theologorum præter paucos antiquos, quorum sententiam paulo ante proposui.

*Probat*ur primo ex Scriptura *Eccles.* ultimo: *Reuertatur pulvis in terram suam, unde erat: & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Et *Luca*: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Quibus verbis anima dicitur spiritus: & quamvis in Scriptura spiritus aliquando capiatur pro re corporea, ut *Genesis* 8. *Adduxit spiritum super terram, & nominata sunt aqua*: ubi spiritus capitur pro aëre, ac vento, quibus Deus exsiccauit terram; tamen in locis prædictis spiritum capi, pro ut opponitur corpori, constans est Patrum ac Theologorum sententia, & patet ulterius ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. relato in cap. *firmiter de summa Trinitate*, ubi dicitur natura humana constituta ex spiritu & corpore: & ex cap. *quidam autem hæreticorum*, ubi refertur inter hæreses sententia tenens animam intellectuam non esse spiritum, pro ut spiritus opponitur corpori.

2. *Probat*ur Complutenses ex *S. Thoma 1. part. qu. 75. art. 2.* Omne quod est in potentia ad aliquid caret eo: sed intellectus est in potentia ad intelligibilia omnia recipienda in se per intellectiorem eorum: ergo caret ex se omnibus illis intelligibilibus; sed sensibilia ac corporalia sunt intelligibilia: ergo caret omni materia ac corporeitate, & consequenter est spiritualis; sed si intellectus sit spiritualis, anima cui convenit connaturaliter, debet esse spiritualis.

Confirmant primo: si visus haberet in se aliquem colo-

rem, ille impediret quo minus videret alios colores: videtur: ergo si intellectus esset materialis, seu haberet in se materialitatem, non posset intelligere alia materialia.

Confirmatur secundo, quia intellectus est pura potentia in ordine intelligibili, quatenus ex se non includit aliquod actum istius ordinis, seu aliquod obiectum intelligibile quod habeat se ratione sui, vel ratione speciei, ut forma, & actus in ordine intelligibili, ut constituens ipsū in actu primo & completo ad intelligendum: ergo non habet aliquam quidditatem materialem, quia obiectum intellectus pro hoc statu est quidditas rei materialis, & consequenter si intellectus ex se non habet obiectum aliquod intelligibile, non debet habere talem quidditatem.

3. *Hæc probatio*, prorsus est insufficiens cum suis probationibus: quia si valeret, sequeretur manifestè quod intellectus non esset spiritualis: intelligit enim spiritualia: ergo si deberet carere omni illo quod potest intelligere, deberet carere spiritualitate, quia spiritualitatem potest intelligere.

Viderunt Complutenses hanc replicam, quæ satis obvia est, & ad eam soluendam præmittunt longum discursum, cuius tota vis consistit in hoc, quod potentia materiales eo ipso, quo materiales, non possint concipere res universales; intellectus vero possit, unde necessarium est quod non sit materialis. Qua doctrina supposita;

Respondent, negando sequelam replicæ, & rationem disparitatis assignant, quod quidditas spiritualis non tollit indeterminationem & indifferentiam, per quam natura aliqua in esse representatio potest fieri universalis; secus vero est de materiali quidditate.

4. *Sed contra*, quia quamvis forte ex intellectu rei universalis sequeretur quod intellectus sic intelligens esset spiritualis; tamen ex hoc non sequitur quod ex eo quod posset intelligere rem materialem, debeat non esse materialis magis, quam ex eo quod possit intelligere rem spiritualem, debeat esse materialis. Et præterea in disparitate petunt principium, quia asserentes intellectum esse materialem, dicerent vel non intelligi ab ipso rem universalem ut universalis est, vel potentiam materialem posse talem rem intelligere.

Deinde, ut dixi, quamvis potentia deberet carere materialitate, ut intelligeret universale, & ex hoc directe posset probati conclusio; tamen ex hoc non sequitur veram esse hanc propositionem, quod intellectus ut intelligat debeat ex se carere re quam intelligit. Itaque in forma ad prædictam probationem, ut magis clare pateat quod non sufficiat.

Respondet primo, negando minorem: nam non est in potentia ad semetipsum, cum tamen sit intelligibilis à seipso.

Respondet secundo, distinguendo maiorem, quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum suam entitatem physicam, caret illis secundum illam entitatem: quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum esse intentionale, caret illis ex se secundum illud esse intentionale, concedo maiorem; quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum esse intentionale caret illis secundum esse reale, nego maiorem: nam, ut dixi, intellectus est potentia ad seipsum recipiendum secundum esse intentionale, & etiam ad recipiendas qualitates, & species sibi inhærentes, quoad esse intentionale, quia potest & se & illas intelligere, & nihil aliud est esse in potentia ad recipiendum aliquid quoad esse intentionale, quam posse illud intelligere, & tamen intellectus non caret seipso nec illis habitibus aut speciebus quoad esse reale, sed habet necessario se & potest habere illa alia in se realiter subiecta. Iuxta hoc distinguo minorem: quoad esse intentionale, concedo, quoad esse reale, nego, & distinguo similiter consequens: quoad esse reale, nego, quoad intentionale, concedo consequentiam, & concessio subsumpto, nego consequentiam.

5. *Ad primam confirmationem respondet*, negando consequentiam; visui enim ex ratione particulari sua competit quod color in ipso inhærens impediatur ipsum, quo minus possit videre alium colorem, ut colligitur experientia, hæc autem ratio cur erit in aliis potentiis?

Confir